

SEKSUELE

STRAAAT

INTIMIDATIE

in ROTTERDAM

**Tamar Fischer
Natascha Sprado**

**Erasmus Universiteit
Rotterdam**

Seksuele straatintimidatie in Rotterdam

Rotterdam, februari 2017
Tamar Fischer & Natascha Sprado
m.m.v. Laura Heijnen
Erasmus Universiteit Rotterdam

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam in samenwerking met de Rotterdamse Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

**Erasmus
University
Rotterdam**

Erasmus

Woord vooraf

Voor u ligt de samenvatting en conclusie van het rapport seksuele straatintimidatie in Rotterdam. In dit rapport presenteren wij percepties van Rotterdamse vrouwen, professionals in de handhaving en het jongeren en buurtwerk, en van enkele Rotterdamse mannen over de aard, omvang en gevolgen van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de inbreng van de vele Rotterdammers die openhartig met ons over hun ervaringen met seksuele straatintimidatie hebben gesproken. Dank daarom aan alle respondenten die meewerkten aan de interviews, de focusgroepen en de vragenlijsten.

De auteurs Tamar Fischer en Natascha Sprado zijn bij de totstandkoming van het onderzoek bijgestaan door de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van Erik Snel (EUR). We danken hem en de overige leden van de commissie: Gabry Vanderveen (EUR), Erwin Hindriks (politie, eenheid Rotterdam), Ingeborg Westman-Jansen (OM, arrondissementsparket Rotterdam), Shona Dickson (gemeente Rotterdam) en Michelle Visser (gemeente Rotterdam, m.u.v. eindfase onderzoek) voor de adviezen, het naar voren brengen van contactpersonen en de opbouwende commentaren op eerdere versies van dit rapport. Dank ook aan de medewerkers van OBI (gemeente Rotterdam) in het bijzonder Paul de Graaf en Dick van der Graaf voor de gelegenheid vragen op te nemen in de Omnibus enquête en voor het aanleveren van de steekproefgegevens en aan Jolanda Verdurmen (Mediad) voor de betrokken begeleiding bij het tot stand komen en afnemen van de vragenlijst. Laura Heijnen danken wij voor het snel en zeer nauwkeurig transcriberen van de interviews en Richard Staring (EUR) voor zijn deskundige adviezen over delen van het rapport. Karin ter Laak is verantwoordelijk voor het originele en passende ontwerp en de lay-out van het rapport, ook daarvoor onze dank.

Tot slot willen we graag de opdrachtgevers: de gemeente Rotterdam en de Kenniswerkplaats Leefbare wijken danken voor het mogelijk maken van dit onderzoek.

Rotterdam, 13 februari 2017
Tamar Fischer en Natascha Sprado

Samenvatting en conclusie

Inleiding

Dit rapport gaat over de seksuele intimidatie van vrouwen door mannen op straat in Rotterdam. Seksuele straatintimidatie is een fenomeen dat over de hele wereld voorkomt en dat onder andere door nationale en internationale initiatieven als Hollaback (www.iHollaback.org), de organisatie stop street harassment (www.stopstreetharassment.org) en de Nederlandse stichting stop straatintimidatie (www.straatintimidatie.org) in toenemende mate aandacht krijgt. Seksuele straatintimidatie is een fenomeen dat moeilijk af te bakenen is. Veel van de verschijningsvormen die worden benoemd zoals staren, fluiten, sissen en roepen, worden door sommige mensen als intimiderend ervaren terwijl anderen de gedragingen onschuldig of vermakelijk vinden of bij de normale omgangsvormen vinden horen. De beleving hangt af van factoren als de aard van de pleger, de context, de omgeving, eerdere ervaringen, en persoonlijke eigenschappen van de vrouw. In de huidige geglobaliseerde samenleving wordt de beleving van het gedrag, dat weliswaar lokaal plaatsvindt, bovendien sterk beïnvloed door ervaringen van betrokkenen op andere plaatsen en in andere contexten (school, werk, thuis) en de rolmodellen, voorbeelden en overtuigingen die via de (sociale) media worden ervaren en overgedragen.

Dit onderzoek rapporteert over de aard, omvang, gevolgen en aanpak van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Door gebruik te maken van diverse methoden van dataverzameling waaronder interviews met professionals (41 in diepte interviews), vrouwen (16 in diepte interviews, 33 in straatinterviews) en mannen (21 in straatinterviews) en een grootschalige enquête onder bijna 1200 Rotterdamse vrouwen tussen 18 en 45 jaar, is het fenomeen zo goed mogelijk in kaart gebracht. Daarbij is een open benadering gekozen door eerst te beschrijven wat de gedragingen zijn waarmee vrouwen geconfronteerd worden en hoe zij die ervaren. Voor het in kaart brengen van de omvang, spreiding en aanpak van seksuele straatintimidatie is vervolgens gebruik gemaakt van de volgende definitie: **“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”** Het onderzoek richt zich daarmee op het grijze gebied van gedragingen die niet evident strafbaar zijn. Toch zijn tijdens het onderzoek door respondenten veelvuldig voorbeelden naar voren gebracht van feitelijke aanranding, bedreiging of exhibitionisme. Dit geeft aan dat het voor vrouwen om een continuüm van gedragingen gaat waarbij zij geen duidelijke grens trekken tussen wel en niet strafbare feiten. De voorbeelden gaven bovendien vaak interessante inzichten en zijn daarom daar waar relevant voor de vraagstelling wel meegenomen in het verslag.

Hoewel we voor dit onderzoek een groot aantal personen hebben geïnterviewd en een grootschalige enquête hebben uitgevoerd onder de relevante doelgroep voor ons onderzoek, is de uiteindelijk bereikte groep niet op alle kenmerken representatief voor de populatie Rotterdamse vrouwen tussen de 18 en 45 jaar. Dit heeft te maken met de wijze van steekproeftrekking en met de selectiviteit van de respons. In de eerste plaats hebben we uit alle stadsgebieden (onafhankelijk van het aantal inwoners) evenveel vrouwen benaderd.¹ Vrouwen uit stadsgebieden met minder vrouwelijke inwoners tussen 18 en 45 jaar hadden dus een grotere kans om in de steekproef terecht te komen.² In de tweede plaats zijn de responspercentages niet gelijk over de stadsgebieden. In Noord, Hillegersberg-Schiebroek en Centrum vulde een hoger percentage

¹ Deze strategie is gekozen om er zeker van te zijn dat we ook van de gebieden met minder inwoners een goed beeld konden schetsen.

² Dit gaat vooral op voor Hillegersberg-Schiebroek, Hoogvliet, Overschie en Centrum en de samengevoegde gebieden Hoek van Holland, Pernis en Rozenburg.

van de aangeschreven vrouwen de vragenlijst in. Ook naar opleidingsniveau is de respons niet representatief. Hoger opgeleide vrouwen reageerden veel vaker op ons verzoek om de vragenlijst in te vullen en zijn dus sterk oververtegenwoordigd in de data. De respons blijkt wel representatief te zijn naar leeftijd anders dan gebruikelijk in surveyonderzoek werd door jongere vrouwen even vaak gereageerd als door oudere vrouwen. Omdat wij etniciteit gemeten hebben met de vraag tot welke bevolkingsgroep vrouwen zichzelf rekenen is een formele vergelijking met andere databronnen niet mogelijk. Wel lijkt de groep vrouwen met een migratieachtergrond flink ondervertegenwoordigd te zijn onder de vrouwen die de vragenlijst hebben ingevuld. In de interviews was deze groep wel goed vertegenwoordigd. Tot slot is het, ondanks de uitdrukkelijke uitnodiging in de brief, niet uit te sluiten dat vrouwen die zelf overlast ervaren van seksuele straatintimidatie eerder de vragenlijst hebben ingevuld dan vrouwen die deze overlast niet ervaren. Dit kan een overschatting van de omvang en ernst van het fenomeen opleveren. Aan de hand van een vergelijking met informatie uit de Omnibus enquête concluderen we dat hier inderdaad in enige mate sprake van lijkt te zijn. Het gaat daarbij steeds om enkele procentpunten. Het is belangrijk bij de interpretatie van de resultaten rekening te houden met de hier beschreven selectiviteit in de respons.

De resultaten uit de survey laten zien dat vrijwel alle vrouwen in de leeftijd 18-45 jaar die aan ons onderzoek deelnamen wel eens te maken krijgen met seksueel getinte toenadering en dat ongeveer de helft van de vrouwen het gedrag als intimiderend ervaart (zoals in de bovenstaande definitie beschreven). Er blijkt grote behoefte te zijn aan meer beleidsaandacht voor het fenomeen. Daarin moet rekening gehouden worden met de diversiteit van het fenomeen en dient verder gekeken te worden dan de zichtbare vormen die voornamelijk voorkomen in de uitgaans- en winkelgebieden van de stad. Juist in de wijken en op de stillere plekken vindt de intimidatie plaats waardoor vrouwen zich werkelijk onveilig voelen. Het is voor de aanpak belangrijk goed onderscheid te maken tussen de verschillende verschijningsvormen van het gedrag en de daarachter liggende oorzaken³. De resultaten uit het onderzoek geven aanleiding voor een aanpak waarin een combinatie van instrumenten wordt ingezet. Daarin speelt bewustwording bij zowel plegers, slachtoffers⁴, omstanders en professionals een belangrijke rol. Voorlichting en educatie, maatschappelijk debat en een gerichte aanpak van de plegers lijkt belangrijk. Van bestraffing kan een signaalwerking uitgaan waarmee de normen duidelijker gesteld worden. Gegeven de grote diversiteit in gedragingen en subjectiviteit van de beleving van de gedragingen (door plegers, vrouwen, omstanders en professionals) vraagt dit echter om een zorgvuldig debat over die bestraffing binnen en tussen de handhavende instanties en met de samenleving⁵. Voor een gerichte aanpak is het bovendien van belang dat het fenomeen goed in kaart wordt gebracht. Met dit onderzoek hopen we daaraan een bijdrage te leveren.

Aard van seksuele straatintimidatie

De vormen van seksuele toenadering die in het onderzoek naar voren komen zijn in te delen in verbale, non-verbale en fysieke vormen van toenadering. *Verbale vormen* die veel vrouwen meemaken zijn het maken van geluiden zoals fluiten, sissen, klakken, het krijgen van complimenten over het uiterlijk en het naroeppen van seksueel getinte opmerkingen. Deze gedragingen zijn door 40 tot 55 procent van de vrouwen drie of

³ Denk daarbij aan het onderscheid tussen verkeerd uitpakkend flirt/experimenteergedrag, gedrag uit gewoonte, gedrag met verdergaande (maligne) bedoelingen, etc. Dit onderzoek geeft daar maar gedeeltelijk inzicht in en er lijkt dus nog veel onderzoek en vooral debat in de samenleving noodzakelijk om dit beter in kaart te brengen.

⁴ Bij vrouwen gaat het niet alleen om de bewustwording van het fenomeen op zichzelf maar ook om bewustwording van de wijze waarop zij er nu mee omgaan en hoe dat anders zou kunnen of hoe ze dat anders zouden willen.

⁵ Waarbij bijvoorbeeld ook opgepast moet worden dat niet een groot deel van de samenleving (plegers en omstanders) het een overtrokken reactie vindt waardoor het beleid als symboolpolitiek wordt weggezet.

meer keer meegemaakt in het afgelopen jaar. Beledigingen (12%) en het daadwerkelijk om seks vragen (3%) komen minder voor. De *nonverbale* vormen die genoemd worden zijn nastaren (64%), seksuele gebaren en op een intimiderende wijze kijken.⁶ Deze non-verbale vormen van gedrag worden door vrouwen meestal als indringender beschreven dan de verbale vormen. De *fysieke vormen* van seksuele toenadering komen het minst voor maar worden als meest indringend benoemd. Daarbij gaat het om achternalopen (14%) en in het nauw drijven (2%). In de interviews werden ook vaak aanrandingen op drukke plekken (zoals de markt) en exhibitionisme genoemd.

Opvallend is dat lang niet alle vrouwen die aangaven seksueel getinte toenadering te hebben meegemaakt in het afgelopen jaar ook vinden dat zij seksuele intimidatie hebben meegemaakt volgens de in de inleiding beschreven definitie. De vormen die door de meeste vrouwen als intimiderend worden ervaren, zijn in het nauw gedreven worden, achtervolgd worden, nageroepen worden met seksueel getinte beledigingen of opmerkingen en om seks gevraagd worden. Van de andere vormen wekt het nasissen vooral irritatie op en het nastaren een ongemakkelijk gevoel. Bij deze minder direct bedreigende vormen blijken vrouwen vaak onzeker te zijn waar het gedrag heen zal gaan. Zelfs een compliment kan opgevolgd worden door vervelende opmerkingen of de vraag om een telefoonnummer of seks. Uit het onderzoek werd ook duidelijk dat niet alle seksueel getinte toenaderingen als overlast worden ervaren. Zo blijkt dat 41 procent van de vrouwen het vleiend vindt als mannen op straat hen complimenteren met hun uiterlijk. Als jongens of mannen, vrouwen op een leuke en respectvolle manier aanspreken kan het grappig zijn en bijdragen aan een positieve interactie op straat.

Factoren die de seksuele toenadering volgens de vrouwen en professionals meer intimiderend maken, zijn het plegen in of vanuit groepen, vooral als de sociale afstand (met betrekking tot bijvoorbeeld etnische achtergrond of opleidingsniveau) tot de groep groot is. Daarnaast maken volgens de respondenten een groot leeftijdsverschil tussen plegger en slachtoffer en een onverzorgd voorkomen van de plegger gedrag sneller intimiderend. De context is ook belangrijk. Als het gedrag plaatsvindt in de eigen wijk, in straten met beperkt overzicht of waar geen verkeersdrukte, winkels, horeca, of omstanders aanwezig zijn, wordt het sneller als intimiderend ervaren. De belangrijkste factor voor onveiligheidsgevoelens bij seksuele straatintimidatie is echter slechte straatverlichting. De nabijheid van toezichthouders en aanwezigheid van camera's zijn minder bevorderend voor het gerapporteerde gevoel van veiligheid. Formeel toezicht lijkt dus minder bij te dragen dan factoren die over de inrichting van de ruimte en informele controle gaan. De kwalitatieve informatie nuanceert dit beeld. Er wordt van toezichthouders *wel veel* verwacht als het gaat om de hotspots, daar is meer aanwezigheid gewenst, maar minder als het gaat om de onopvallendere intimidatie in de wijken en op routes van en naar de wijken. Voor die vormen vinden vrouwen het niet realistisch dat de toezichthouders op het juiste moment op de juiste plek aanwezig kunnen zijn. Tot slot lijkt er bij veel vrouwen sprake te zijn van gewenning. Door eerdere ervaringen van seksuele intimidatie en andere minder respectvolle omgangsvormen op straat zijn ze beter in staat in te schatten waar het gedrag toe zal leiden en lijken zij zich er minder door te laten beïnvloeden. Voor een deel van de vrouwen lijkt de gewenning dus samen te gaan met effectieve coping strategieën.

Reacties door vrouwen

Vrouwen die seksuele straatintimidatie meemaken, blijken dit meestal te negeren (81%) of zo snel mogelijk door te lopen (74%). Een verbale afwijzende reactie (21%) of een duidelijk afwijzend gebaar of afkeurende blik (51%) zijn andere strategieën die veel genoemd worden door vrouwen. Zo'n afwijzing kan leiden tot erg negatieve reacties waaronder scheldpartijen, maar het percentage vrouwen dat met zulke beledigende opmerkingen te maken heeft gekregen is 'slechts' twaalf procent. Van alle vrouwen zegt vier procent het gesprek aan te gaan, 26 procent reageert met een grappige opmerking of lacht om het gedrag. Vrouwen geven aan dat geen enkele reactie in alle situaties goed werkt en er dus altijd onzekerheid is over de gevolgen van de eigen reactie.

Aard van de plegers

De seksuele straatintimidatie komt volgens de vrouwen in de vragenlijst ongeveer even vaak in groepsverband als door individuele plegers voor. In de gesprekken met professionals werd vooral het plegen vanuit de groepen benoemd, waardoor het lijkt dat de professionals een deel van het fenomeen minder goed in beeld hebben. De meest bedreigende situaties die door de vrouwen beschreven werden, gingen vaak om individuele plegers (vooral achtervolgen). Vrouwen hebben iets vaker met jongere dan met oudere plegers te maken maar bijna zestig procent van de vrouwen heeft ook soms (40%) of in alle gevallen (20%) met oudere plegers te maken. Het lijkt daarbij sterk per buurt te verschillen of het vooral om jongere of oudere plegers gaat. Vrouwen die veel met plegers uit de eigen buurt te maken hebben, komen uit Charlois en Delfshaven en (in minder mate) uit Centrum.

Vrouwen ervaren vooral intimidatie door plegers uit andere dan de eigen bevolkingsgroep. Dat geldt voor vrouwen met alleen de Nederlandse afkomst maar ook voor vrouwen met een andere etnische afkomst. Uit de interviews komt een gevarieerd beeld naar voren dat sterk bepaald lijkt te worden door de buurt waarover de respondent spreekt. Waar sommige respondenten specifieke etnische groepen aanwijzen, geven veel anderen aan dat het om een heterogene populatie gaat en dat de groepen van waaruit het gedrag vertoond wordt ook vaak etnisch gemengd zijn. Daar waar specifieke etnische groepen worden genoemd, benoemen respondenten vaak een direct verband met de omstandigheden die gelegenheid of aanleiding geven voor het intimiderende gedrag. Het gaat daarbij vooral om: verveling, gebrek aan ondersteunend toezicht door ouders en professionals, de straatcultuur en de afwezigheid van een bij de Nederlandse omgangsvormen passende seksuele opvoeding. Deze factoren zouden volgens vrouwen en professionals bij sommige etnische groepen vaker en ook vaker in combinatie aanwezig zijn dan bij de andere groepen. Er wordt duidelijk dat de grootste problemen volgens de respondenten veroorzaakt worden door een klein deel van de genoemde etnische groepen bij wie deze factoren in combinatie aanwezig zijn.

De seksuele toenadering door plegers van door de respondenten veronderstelde Turkse of Marokkaanse afkomst lijkt vooral een jongerenprobleem te zijn. Bij deze groep leidt een afwijzing van of het genegeerd worden door een vrouw regelmatig tot gefrustreerde reacties en het uiten van beledigingen. Plegers van wie verondersteld wordt dat zij een volledig Nederlandse afkomst hebben, vertonen het gedrag ook maar voornamelijk tijdens het uitgaan als er drank in het spel is (jongeren) of solistisch op stillere plekken (volwassen mannen). Het gedrag van door respondenten veronderstelde Surinaamse en Antilliaanse plegers blijkt minder leeftijds- en situatie gebonden en in deze groepen vertonen ook oudere mannen het gedrag veelvuldig. Door deze mannen wordt wel vaak meer humor gebruikt en de mannen kunnen beter met afwijzing omgaan waardoor hun toenaderingen in mindere mate als intimiderend worden ervaren.

Oorzaken en motieven van de plegers

Verreweg de meeste vrouwen noemen 'stoer doen voor vrienden' (82%), gevolgd door 'omdat ze geen respect hebben voor vrouwen' (69%) en 'uit verveling' (56%) als redenen waarom mannen het gedrag vertonen. Veel minder vaak wordt als reden aangegeven 'door de hormonen' (25%), zo doen ze gewoon (13%) of 'om mij te kwetsen' (5%).

Bij de jeugdige plegers wordt het gedrag door professionals veelal geïdentificeerd als een onderdeel van het proces van seksuele ontwikkeling waarbij 'spelenderwijs' geleerd wordt om contact te leggen met het andere geslacht en de hormonen te controleren. Daarbij zoeken jongeren de grenzen op. Bij niet alle jongens wordt dat leerproces ook echt doorlopen. De verwrongen seksuele moraal die via (sociale) media verspreid wordt en het gebrek aan seksuele opvoeding thuis en op school spelen hierbij een belangrijke rol. Bij de groep jonge plegers is er volgens de professionals bovendien veel gelegenheid voor het gedrag en veel invloed van de peergroup. Seksuele straatintimidatie door volwassenen zou volgens de vrouwen en professionals meer voortkomen uit de behoefte om de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen te vergroten, maar ook hier is gelegenheid, verveling en cultuur een belangrijk aspect. Mannen van alle leeftijden lijken ook gebruik te maken van neutralisatietechnieken. Daarbij is vooral sprake van 'ontkenning van de schade'. Plegers van seksuele straatintimidatie geven volgens vrouwen en professionals, maar ook zelf aan dat ze het gedrag juist vertonen uit respect voor de vrouw en dat ze er van overtuigd zijn dat vrouwen het op prijs stellen. Daarmee ontkennen ze de schade die hun gedrag bij veel vrouwen aanricht.

Omvang van seksuele straatintimidatie

Vrijwel alle vrouwen uit de vragenlijst (94%) bleken in het afgelopen jaar tenminste een van de vormen van gedrag meegemaakt te hebben (complimenten, fluiten, sissen, nastaren, naropen, beledigen, om seks vragen, achternalopen, in het nauw drijven). Wanneer de vormen 'nastaren' en 'complimenten geven' uit dit percentage worden weggelaten dan is dit nog steeds 84 procent van de vrouwen. Zoals verwacht wordt dit hoge percentage vooral bepaald door de minder indringende vormen van seksueel getinte toenadering en komen de ernstigere vormen ook het minst frequent voor. Ter indicatie: de groep die regelmatig te maken krijgt met de meer bedreigende vormen is beperkt (percentage dat meer dan een keer per maand beledigingen, achternalopen, om seks vragen, of in het nauw drijven ervaart ligt onder de 5%). Schelden en vrouwen uitmaken voor hoer en slet bepaalt het beeld van seksuele straatintimidatie in de media maar wordt in de praktijk (enquête) maar door een klein deel van de vrouwen ervaren.

Gedrag dat voldoet aan de door ons geformuleerde definitie "**Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid**" werd door 44 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar meegemaakt. De benoemde gedragingen lijken dus door veel vrouwen niet als irriterend, overlastgevend, kwetsend, bedreigend of in de vrijheid beperkend ervaren te worden. Dit komt mogelijk doordat zij het gedrag weinig meemaken of alleen in onschuldige vormen of omdat ze zich er simpel niet door laten beïnvloeden. Er zijn vervolganalyses op de data nodig om hierover een beter onderbouwde verklaring te geven. Daarbij zal specifiek ingegaan moeten worden op de rol van gewenning en socialisatie bij de percepties over ervaren overlast. Tevens moet beter worden uitgezocht of vrouwen die aangegeven hebben geen seksuele straatintimidatie mee te maken mogelijk wel vermijdingsgedrag vertonen (en zich dus feitelijk wel in hun vrijheid laten beperken door de gepercipieerde dreiging ervan).

Sociale spreiding

De kans om te maken te krijgen met seksuele straatintimidatie is niet voor iedereen en op alle plekken en tijden even groot. Zo blijken jonge en hoger opgeleide vrouwen meer seksuele straatintimidatie te ervaren. Er zijn geen verschillen tussen werkende en niet werkende vrouwen of tussen vrouwen uit verschillende bevolkingsgroepen gevonden. Door professionals wordt speciale aandacht gevraagd voor een groep kwetsbare meisjes en vrouwen die door een licht verstandelijke beperking of een gebrek aan stimulerende aandacht in de thuissituatie een grotere kans lopen op slachtofferschap. Deze professionals benoemen ook een laag opleidingsniveau als risicofactor. Dit is een interessante tegenstelling met de uitkomsten uit de enquête waarin juist de hoger opgeleiden vaker melden ervaringen met seksuele straatintimidatie te hebben. Uit de kwalitatieve data maken we op dat dit mogelijk te maken heeft met de gewenning binnen de groep lager opgeleide meisjes en het feit dat de eigen seksuele moraal vooral gevormd is door de (sociale) media en de invloeden van de vrienden groep.

Ruimtelijke spreiding

Verreweg de meeste vrouwen ervaren overlast in Rotterdam Centrum (54%). Gebieden die weliswaar op afstand maar toch nog regelmatig in de top 3 voorkomen zijn Charlois (15%), Delfshaven (17%), Feijenoord (10%), Kralingen-Crooswijk (13%) en Noord (15%). Het hoge percentage in het Centrum wordt uiteraard grotendeels bepaald door de winkel- en uitgaansactiviteiten die potentiële slachtoffers en plegers aantrekken. Als we inzoomen op de ervaringen die vrouwen in hun eigen stadsgebied meemaken dan zien we dat vrouwen die zelf in Centrum wonen duidelijk minder vaak seksuele straatintimidatie meemaken dan vrouwen die in Charlois wonen. Andere gebieden waar de vrouwelijke inwoners veel incidenten meemaken zijn Delfshaven en Feijenoord.

Plaatsen waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt, zijn winkelgebieden (75%), eigen woonbuurt (73%), drukke wegen of pleinen (57%) en in of bij het openbaar vervoer (51%). In veel mindere mate in parken en op of rond school of werkplekken (rond 30%). Vierenveertig procent geeft aan een of meer incidenten meegemaakt te hebben op een stille plek in de stad. Gezien de impact die een ervaring op een stille plek kan hebben op de onveiligheidsgevoelens is dit ook een belangrijke groep incidenten die aandacht verdient.

Spreiding in de tijd

Seksuele straatintimidatie komt vooral voor in de zomer, op donderdag t/m zondag en tussen acht en twaalf uur 's avonds. Er zijn echter geen momenten waarop de intimidatie niet voorkomt. Voor alle tijden wordt door tenminste tien procent van de slachtoffers aangegeven dat zij het gedrag vaak of heel vaak meemaken. Het is daarmee gedrag dat altijd aanwezig is in de stad maar dat duidelijke piekmomenten kent.

Hotspots en hot-times

Met de vragenlijst is weinig precisie te bereiken in het in kaart brengen van ruimtelijke spreiding. Het gaat hier echter wel om een fenomeen waarvoor vaak hele specifieke locaties aan te wijzen zijn waar het gedrag op specifieke tijden plaatsvindt. In de interviews zijn tal van zulke plaatsen naar voren gekomen (zie bijlage 7) en met een goede registratie van de informatie van vrouwen en professionals zou het probleem dus veel beter in kaart gebracht kunnen worden. Dit gebeurt nu niet omdat er nauwelijks gemeld wordt. Als er gemeld wordt, is er geen specifieke mutatiecode beschikbaar waardoor incidenten van seksuele straatintimidatie niet systematisch teruggevonden kunnen worden.

Gevolgen van seksuele straatintimidatie

De (angst voor) seksuele straatintimidatie leidt in grote mate tot aanpassingsgedrag bij vrouwen in de openbare ruimte. Veel vrouwen vermijden oogcontact met mannen of jongens op straat (61%). Daarnaast vermijden vrouwen overdag (9%) of in de avonduren (52%) bepaalde plekken of vermijden zij de publieke ruimte in de avonduren helemaal (10%). Zesendertig procent van de respondenten geeft aan niet langs groepen mannen of jongens te lopen en veertien procent van de vrouwen zegt de kleding aan te passen. Uit de verhalen van de vrouwen blijkt dat de angst voor seksuele straatintimidatie niet los te koppelen is van de onveiligheidsgevoelens die vrouwen hebben voor andere vormen van onveiligheid of criminaliteit. Hierbij kan gedacht worden aan de angst voor beroving en voor aanranding en verkrachting. Het aanpasgedrag zal dus ook vaak bedoeld zijn om andere ervaringen met geweld of criminaliteit te voorkomen. Vrouwen in de interviews gaven aan dat zij midden op straat lopen, hard fietsen, door rood rijden en zelfs hun woonhuis voorbij lopen/fietsen om te voorkomen dat ze seksueel worden geïntimideerd of om de gevolgen bij een incident te beperken.

Jongere vrouwen zeggen meer aanpasgedrag te vertonen dan oudere vrouwen en vrouwen met een lager opleidingsniveau nemen ook meer maatregelen dan vrouwen met een hoger opleidingsniveau. Dit laatste kan te maken hebben met het stadsgebied waarin de vrouwen wonen. In de stadsgebieden waar meer seksuele straatintimidatie voorkomt, wonen ook meer lager opgeleide vrouwen. De mate waarin de specifieke vormen van aanpasgedrag voorkomen blijkt te verschillen tussen de stadsgebieden. In Delfshaven en Charlois doen vrouwen vaker dan in andere gebieden net alsof ze bellen (25-30%). Terwijl vooral vrouwen in Feijenoord niet langs groepen jongens en mannen lopen om zich tegen de seksuele straatintimidatie te verweren (62%). In Charlois, Hoogvliet en IJsselmonde kiezen vrouwen er meer dan in de andere stadsgebieden voor om 's avonds niet over straat te gaan, bepaalde activiteiten te vermijden of een voorwerp (sleutels, zweep, o.i.d.) als wapen mee te dragen.

De lange termijn gevolgen liggen voor de vrouwen in de enquête vooral in de minder grote onbevangenheid waarmee zij over straat lopen, inperking van vrijheden en daadwerkelijke onveiligheidsgevoelens. We kunnen op basis van de enquête niet concluderen dat vrouwen het gedrag op zichzelf gaan betrekken (zelf-objectificatie). Zij voelen zich niet onzekerder over hun uiterlijk door de intimidatie en hebben geen lagere zelfevaluatie. Dit speelt waarschijnlijk wel bij de groep kwetsbare meiden die wij niet zelf gesproken hebben maar waarover we professionals hebben gesproken. Het gaat hier om meisjes die veel op straat zijn en door omstandigheden als problemen thuis of op school, een lage opleiding of licht verstandelijke beperking minder stevig in hun schoenen staan.

Aanpak van seksuele straatintimidatie

In de huidige situatie wordt er door toezichthouders en jongeren- en buurtwerkers weldegelijk gereageerd op het seksueel intimiderende gedrag en daarbij worden volgens deze professionals ook kleine effecten bereikt. Het gaat dan voornamelijk om 'het gesprek aangaan op straat' waarbij het spiegelen van het gedrag een belangrijk instrument is. Ook zijn er programma's op scholen, zijn er theaterinitiatieven waarin het probleem besproken wordt en worden door het buurtwerk bijeenkomsten georganiseerd over het thema. Boetes of ander straffen blijken zeer beperkt te worden gegeven⁷ en de voornaamste reden daarvoor is dat de meldingsbereidheid en opsporingskansen laag zijn. Van alle vrouwen die seksuele straatintimidatie mee hebben gemaakt heeft 87 procent dit nooit gemeld. De belangrijkste redenen daarvoor zijn dat ze denken dat het geen zin heeft (58%), dat ze het niet erg genoeg vinden (61%),

of dat het teveel tijd of moeite kost (29%). Uit de interviews kwam heel duidelijk naar voren dat de diverse kosten (o.a. tijd, moeite, psychische druk, angst voor wraak) niet opwegen tegen de baten die vaak nihil zijn omdat het bestraffen van een dader de frequentie van incidenten voor de vrouw niet zal laten afnemen.

Alles bij elkaar lijkt het signaal dat van de huidige aanpak uitgaat te beperkt om het gedrag werkelijk terug te kunnen dringen. In de eerste plaats is dat omdat er veel buiten het zicht van de professionals blijft. Daarnaast zijn er verschillen tussen professionals in de mate waarin ze de aanpak van seksuele straatintimidatie als prioriteit benoemen en in de wijze waarop ze vinden dat het moet en kan worden aangepakt. Een ander probleem is dat toezichthouders en jongeren- en buurtwerkers moeten opereren in een context waarin de normen over wat gewenste omgangsvormen zijn tussen mannen en vrouwen in de openbare ruimte onduidelijk zijn en sterk worden bepaald door de (sociale)media, de straatcultuur en een diversiteit aan culturele achtergronden. Vrouwen en omstanders hebben ieder hun eigen manier van reageren ontwikkeld. Door de diversiteit in de interpretatie van en reacties op het gedrag gaat ook hier geen duidelijk genoeg signaal over de onwenselijkheid van het gedrag naar de plegers van uit. Tot slot lijken de oorzaken en motieven van het gedrag, voor zover wij dat konden onderzoeken, heel divers te zijn en gaat het veelal om een complex van verschillende factoren die bij bepaalde jongens of mannen in hun onderling samspeel tot het gedrag leiden (bijv. verveling, groepsdruk en andere opvattingen over man/vrouwverhoudingen).

De diversiteit aan oplossingsrichtingen die uit de interviews en enquêteresultaten naar voren komt, sluit aan bij dit beeld. Daarbij staat voorop dat de bewustwording over het fenomeen moet worden vergroot bij professionals en mannen. Het gaat daarbij om kennis over de omvang en verschijningsvormen (aard) van het gedrag en over de schade die het aanricht bij de vrouwen. Daarnaast wordt als het om de problematiek onder jongeren gaat veel nadruk gelegd op het aanleren van respectvolle omgangsvormen tussen mannen en vrouwen. In de interviews werd daarbij door professionals en vrouwen vooral gewezen op de opvoeding door ouders, op scholen en in het wijk en buurtwerk. Er is veel geschikt les- en trainingsmateriaal over het onderwerp seksualiteit beschikbaar dat op een meer systematische wijze ingezet zou kunnen worden. Voor vrouwen geldt dat zij zich wel bewust zijn van het fenomeen maar dat zij zich vaak niet realiseren hoe ver ze zelf gaan in de acceptatie ervan. Veel vrouwen lijken daarom ook baat te kunnen hebben bij een openbaar debat en educatie over het fenomeen zodat zij zich bewust worden van hun eigen normen en waarden en van wat de seksuele straatintimidatie met hen doet.

Aandacht voor hotspots is van belang maar daarbij moet verder gekeken worden dan de bekende plekken als de (West)Kruiskade en de Lijnbaan (zie bijlage 7). Er zijn door vrouwen en professionals vele plekken benoemd waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt. Sommige daarvan worden ook daadwerkelijk als erg onveilig beschouwd. Het lijkt dus van belang deze plekken systematisch in kaart te brengen waarbij ook duidelijk moet worden om welke vorm van seksuele straatintimidatie en welk type pleger het gaat. Daarvan hangt het namelijk sterk af of bijvoorbeeld inzet van het jongeren- en buurtwerk, stadstoezicht, politie (inclusief cameratoezicht), de bewoners zelf, of aanpassingen in de inrichting van de ruimte (overzichtelijkheid, verlichting) de best passende aanpak is. Een laagdrempelige methode voor melden en registratie zou kunnen bijdragen aan het in kaart brengen van het gedrag dat zeer veranderlijk kan zijn in de tijd (denk ook aan verplaatsingseffecten). De juiste inbedding van zo'n meldpunt is echter wel essentieel. Professionals gaven aan dat duidelijk moet zijn wie de informatie analyseert en hoe opvolging georganiseerd kan worden. Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met het feit dat er veel capaciteit, kennis en vaardigheden nodig zijn om de problematiek aan te kunnen pakken. Ook werd door professionals en vrouwen benoemd dat er een adequate individuele reactie moet zijn naar de vrouwen die met een melding komen. Daarbij staat voorop dat vrouwen zich

serieus gehoord voelen en er adequaat ingeschat wordt of er een behoefte is aan psychosociale of andere begeleiding. Dat zou dan ook georganiseerd moeten worden. De beschreven ervaringen van vrouwen met melding en aangifte in het verleden maken duidelijk dat als verwachtingen van een meldpunt en gerealiseerde uitkomsten voor de vrouwen te ver uit elkaar liggen het opstellen van zo'n meldpunt het vertrouwen in de autoriteiten juist verder kan doen afnemen. Daarmee zal de bestrijding van seksuele straatintimidatie waarschijnlijk nog ingewikkelder worden.

Een uitbreiding van strafrechtelijke middelen zoals boetes wordt door een deel van de respondenten omarmd maar tegelijk wordt er door veel respondenten (zowel vrouwen, mannen als professionals) maar beperkt effect van verwacht. Dit komt aan de ene kant omdat de opsporings- en vervolgmogelijkheden beperkt zijn, maar vooral omdat de oorzaken achter het gedrag niet worden aangepakt. Juist vanwege het moeilijk grijpbare karakter van het gedrag zullen plegers hun gedrag dus gemakkelijk kunnen verplaatsen of veranderen zodat het alsnog buiten het zicht of de invloed van het strafrecht blijft. Er worden bovendien ook diverse ongewenste neveneffecten benoemd (zie hoofdstuk 5).

Conclusie

We kunnen concluderen dat seksuele straatintimidatie in Rotterdam een complex fenomeen is dat niet los gezien kan worden van globale en nationale invloeden op de normen over aanvaardbare seksuele omgangsvormen en dat tevens sterk verbonden is met de reguliere overlastproblematiek in de stad. Het onderzoek laat duidelijk zien dat het om gedrag gaat dat veel vrouwen als probleem ervaren en dat hen schaadt maar dat tegelijkertijd ook beschreven wordt als gedrag dat er nu eenmaal bij hoort in de grote stad (normalisering). Omdat het gedrag zo veel verschillende verschijningsvormen kent en in verschillende omstandigheden ook verschillend beleefd wordt, is het een uitdaging een passende reactie te geven. Zo wordt een groot deel van het seksueel getinte gedrag wel als hinderlijk maar niet als intimiderend ervaren door vrouwen. Ook lijkt een deel van de mannen oprecht niet beseffen of niet te willen beseffen dat hun gedrag ongewenst is. Daarnaast is er door de aard van het gedrag maar zeer beperkt handhaving mogelijk en zullen veel maatregelen gericht op handhaving maar een beperkt deel van de problematiek bereiken. Gewaakt moet daarbij worden dat juist het gedrag waar vrouwen zich echt onveilig door voelen niet aangepakt wordt. Het lijkt dan ook essentieel de aanpak uit een combinatie van maatregelen te laten bestaan waarbij het harder aanpakken van plegers niet kan zonder bewustwording, educatie en training van mannen (plegers en omstanders), vrouwen (slachtoffers en omstanders) en professionals en een verdere herinrichting van de ruimte waardoor de algemene veiligheid op specifieke plekken in de stad vergroot wordt.

Seksuele straatintimidatie in Rotterdam

www.kenniswerkplaats-leefbarewijken.nl
februari 2017